

ХУМАНИТАРНО РАЗМИНИРАЊЕ СРБИЈЕ

УСНУЛЕ УБИЦЕ

Уклањање неексплодираних противпешадијских и противтенковских мина, касетних и класичних авионских бомби, те осталих пројектила који су у нашој земљи заостали из ратних времена и после агресије НАТОа, обављају надлежне државне институције према међународним стандардима за хуманитарно размимирање. Послове отежава недостатак савремених техничких капацитета и недовољан број обученог особља, али и мањак финансијских средстава.

Нерашчишћена минска поља и неексплодирана убојна средства у нашој земљи и даље представљају велики безбедносни, социјални, економски и еколошки проблем, иако у односу на неке суседне државе „поља смрти“ заузимају знатно мању површину.

– Противпешадијске и противтенковске мине, касетне и класичне авионске бомбе и други пројектили налазе се на пољопривредним површинама, у насељима, рушевинама индустријских објеката, на планинама, у Сави и Дунаву, мелиорационим каналима. Њихово уклањање, првенствено, зависи од расположивих финансија. Додатне тешкоће представља недостатак савремених техничких капацитета и обученог особља – указао је Петар Михајловић, директор Центра за размимирање Републике Србије.

Послови размимирања у Србији обављају се по међународним стандардима за хуманитарно размимирање из 2003. године, када је и формиран Центар као државни орган. У њему се израђују пројекти и пројектни задаци за размимирања – чишћења, контролише квалитет радова, а затим спроводи и завршна контрола квалитета размимирања, после чега издаје уверење да су површине одређене пројектима размимиране у складу са међународним стандардима. Центар је кадровски оспособљен и технички опремљен за обављање таквих наменских послова, али његове активности се не односе на земљиште и објекте које користе Војска и полиција у Србији.

■ МИНСКА ПОЉА

Хуманитарно размимирање разликује се од војног у процедурама по којима се обавља, обучености кадра и документацији која се формира пре, током и после чишћења. Међународни стандарди строго прописују како се размимирава, ко и колико дуго дневно може да ради. Један пиротехничар се не може ангажовати више од 100 квадратних метара дневно, нити дуже од пет сати. На крају посла, компаније које су размимирале потписују изјаву да су терен очистиле 99,65 одсто, што је у складу са међународним стандардима.

Цена чишћења квадратног метра површине загађене касетним бомбама креће се од 0,7 до 1,2 евра, квадратног метра минског поља од 0,9 до

1,3 евра, док је цена претраживања квадратног метра река од 0,5 до 1,5 евра.

Иако је реч о изузетно ризичном и стресном послу, у Хрватској, у којој је неексплодираним убојним средствима загађено око 1.200 квадратних километара, регистровано је чак 40 предузећа са око 800 пиротехничара који конкуришу за послове широм света. У Србији су регистроване три фирме које се баве тиме, а најуспешнија је ПМЦ Инжењеринг из Београда, која је добила посао и за чишћење минских поља у Грчкој, на подручју које је мирирано у Првом и Другом светском рату.

Велики стрес, замор и ризик по живот деминера (пиротехничара) навео је истраживаче да покушају да посао тражења мина повере животињама, у првом реду псима и пацовима због одличног чула мириса. У САД и Хрватској се експериментише и са пчелама које се тренирају тако што се храна коју родо узимају умота у експлозив (ТНТ најчешћи експлозив у минама), а оне касније, у потрази за храном, практично проналазе мине.

– Проблем који ће се, захваљујући донацијама појединих држава, међународних невладиних организација и наших институција, ускоро решавати јесте размирирање минских поља, која су у време оружаног сукоба деведесетих година постављена уз границу са Хрватском – рекао је Михајловић и објаснио да она заузимају око три и по квадратна километра пољопривредног земљишта, шума, шумских путева, али и канале за одводњавање у пограничном подручју, у околини села шидске општине Јамена и Моровић. За размирирање поменутих површина потребно је обезбедити око четири милиона евра.

Директор Центра Петар Михајловић подсетио је да су до сада, по међународним стандардима за хуманитарно размирирање, у том подручју очишћена минска поља на површини – око три милиона квадратних метара. Пронађено је и уништено око 4.500 разних врста противвешадијских и противтенковских мина. Средства за размирирање, у износу од око 3,7 милиона евра, обезбеђена су из донација Међународног фонда (ITF) – 3,45 милиона евра и јавних предузећа у Србији – око 250.000 евра.

■ КАСЕТНЕ БОМБЕ

– Касетне бомбе, односно бомбице, које су остале неексплодирание после агресије НАТОа на нашу земљу 1999. године, представљају највећу опасност по безбедност грађана Србије – упозорио је Михајловић и додао да ни социјално-економски моменат није занемарљив јер се већина налази на пољопривредном земљишту у сиромашним крајевима Србије.

Према подацима које је прикупио Центар, неексплодирана касетна муниција налази се на шест подручја, на више локација –

МАСОВНА УПОТРЕБА

Касетну муницију која се расипа из авиона, далекометне артиљерије и вишецевних ракетних бацача данас производе 34 земље, а процењује се да се у поседу 73 државе налази неколико милијарди „бомбица“.

Касетна муниција масовно се користила у ратним операцијама израелске војске у Либану 2006. године против палестинског Хезболаха. Упркос упозорењима међународних хуманитарних организација да је нехумана, неселективна и непрецизна, те да погађа и војна и цивилна лица, процене УН говоре да је на северни Либан бачено око четири милиона „бомбица“.

Копоаник, Ниш, Краљево, Куршумлија, Сјеница и Владимирци, што чини око 23 милиона квадратних метара.

– Генерално извиђање локација и прецизно одређивање површина које су загађене обавиће се током године. Извиђање је, уз надзор Центра, поверено организацији *Норвешка народна помоћ*. Средства за те радове обезбедила је Влада Норвешке. Процењујемо да је за извиђање и за чишћење свих површина потребно око 20 милиона евра – рекао је Михајловић.

Такође је подсетио да је према међународним стандардима до сада очишћено око 2,8 милиона квадратних метара површина загађених неексплодираним касетним бомбама. Пронађена је и без померања уништена 231 касетна бомба на четири локације на Копоанику, седам локација у Нишу и на једној у Краљеву.

Средства у износу од око 3,2 милиона евра обезбеђена су из донација преко ИТФ-а. Највећу донацију од око 2,5 милиона евра обезбедиле су САД. Фабрика дувана у Нишу учествовала је са око 130.000 евра, Чешка са око 40.000 евра, док је Влада Србије дала око 500.000 евра.

Чишћење од касетних бомби захтева посебну пажњу, специфичан приступ и додатну обуку пиротехничара – деминера, али и оклопљене грађевинске машине које се користе при рашчишћавању рушевина.

Према студији „Жуте убице – последице употребе касетне муниције у Србији и Црној Гори“, коју је 2007. године објавила невладин организација *Норвешка народна помоћ*, од дејства касетне муниције у Србији је током агресије НАТОа погинуло 28 цивилних лица, а 67 је рањено. После бомбардовања погинуло је пет лица, од којих троје деце. Погинуо је и један деминер, а тројица су рањени.

У студији се наводи да су чланице НАТОа у агресији на нашу земљу 1999. године употребиле најмање 347.000 потпројектила („бомбица“). Према подацима организације *Landmine Action*, на

СПОРАЗУМ У ОТАВИ

Почетком јула обележено је десет година од како је у Отави потписан први светски споразум о забрани коришћења нагазних мина, које годишње убију или ране више од 15.000 људи, углавном цивила у земљама у којима одавно влада мир.

Једна од највећих активисткиња покрета против коришћења нагазних мина била је британска принцеза Дајана. Након њене погибиије августа 1997. године повећао се број земаља које су потписале споразум о забрани коришћења нагазних мина. Највеће војне силе САД, Кина и Русија нису потписале споразум.

територију СРЈ бачено је више од 1.660 касетних бомби, док секундарни извори наговештавају да је укупно употребљено 347.000 потпројектила.

Иако нису познате тачне бројке о количини употребљене касетне муниције, студија истиче да су САД биле највећи појединачни корисник и да су расуле најмање 269.858 потпројектила. Велика Британија је пријавила да је бацила 531 касетну бомбу, са 78.057 потпројектила. Трећа држава које је користила „жуте убице“ – Холандија, према извештају невладине организације *Human right watch*, избацила је 33.330 потпројектила.

Норвешка народна помоћ наводи да се, према њеним истраживањима, неексплодирана касетна муниција налази још и на локацијама села Раваниште у општини Брус, Бумбарово брдо и Гунцати (Кнић), Бресница (Чачак), Миросалци (Лазаревац), Гаре (Гашин Хан), те у селима Војка и Перовић салаш (Стара Пазова). Сумња се да их има и на појединим локацијама у општинама Бијановац и Прешево.

По завршетку агресије НАТО је обезбедио комплетну документацију о коришћеним средствима на Косову и Метохији, укључујући и касетну муницију, како би могао да започне процес чишћења.

■ АВИОНСКЕ БОМБЕ

Републички центар претпоставља да се на територији Србије, на 43 локације, укључујући корито Дунава и Саве, налази око 60 великих неексплодираних авионских бомби, заосталих после агресије НАТОа 1999. године.

– Реч је о авионским бомбама тежине од 250 до 930 кг, које се налазе на великим дубинама због чега их је тешко прецизно лоцирати. Истовремено, према неким мишљењима у свету, бомбе које су на дубини већој од шест метара, не представљају директну, односно непосредну опасност по грађане, те зато донатори и не показују интерес да финансирају њихово вађење – и такоа је Михајловић.

Цена уклањања једне авионске бомбе, у зависности од специфичности локације на којој се налази, износи од 100.000 до 250.000 евра.

– Догађа се да после уклањања стотине кубних метара земље бомба не буде пронађена јер је њена путања кроз слојеве земље непредвидива. Тако је, на пример, бомба у кинеској амбасади после десетак метара кренула у супротном смеру, ка површини – објаснио је Михајловић.

Једна велика бомба налази се у ширем центру Београда, у Приједорској улици,

Петар Михајловић, директор Центра за размињање Републике Србије

на Звездари. Центар је пре неколико година сачинио пројекат за њено уклањање.

– Мерења најсавременијим апаратима показала су да у Приједорској улици бомбе нема на дубини до шест метара, а да би се утврдила њена тачна локација потребни су веома обимни грађевински родови и ангажовање тешких машина. Док трају радови, неопходно је евакуисати околно становништво, изместити постојеће електричне, водоводне, телефонске и грејне инсталације. Када се лоцира бомба, онда се до ње долази ручним алатом. Све је то веома опасан, обиман, *пипав* и скуп посао. Процењује се да је неопходно обезбедити око 250.000 евра за њено уклањање – објашњава Михајловић.

До сада је у Србији претражено око 3,9 милиона квадратних метара површине река Дунава и Саве, као и њихових обала, и пронађено седам авионских бомби тежине и до 930 килограма. Средства за те радове, у износу од око 1,7 милиона евра, обезбедила је Дунавска комисија, а јавна предузећа у Србији и град Београд дали су око 750.000 евра. За претраживање дела језера Палић Влада САД издвојила је око 12.000 евра, док је Општина Суботица учествовала са око 6.000 евра.

■ МЕЂУНАРОДНА КОНФЕРЕНЦИЈА

Амбасадор Братислав Ђорђевић, генерални директор за НАТО и послове одбране у Министарству спољних послова Републике Србије изјавио је за „Одбрану“ да је Србија двоструко мотивисана да допринесе реализацији међународних напора за забрану производње, промета и коришћења касетне муниције – као жртва масовне употребе током бомбардовања 1999. године и као земља која дели жељу већине држава да се у што већој мери спрече нежељене хуманитарне последице употребе појединих врста наоружања и муниције који се с правом означавају као „нехумани“.

– Ценећи допринос Србије напорима међународне заједнице на забрани касетне муниције, неколико земаља, укључујући и Норвешку, и поједине невладине организације, предložиле су да у Београду организујемо конференцију земаља жртава касетне муниције. Поред земаља жртава, планирано је учешће и других

СРБИЈА БЕЗ РИЗИКА

Последња од укупно 1.404.819 комада противпешадијских мина у Србији делаборисана је почетком маја ове године у Техничко-ремонтном заводу у Крагујевцу.

Пројекат уништавања противпешадијских мина реализован је на основу Отавске конвенције о забрани употребе, складиштења, производње и промета противпешадијских мина, чији је потписник била и државна заједница Србија и Црна Гора.

Делаборацијом мина, поред 158,65 тона војног експлозива, добијено је и 1.677 тона секундарних сировина (пластике и метала), чијом ће се продајом зарадити око 230.000 евра.

Министарство одбране Србије и Црне Горе уговорило је са Агенцијом Северноатлантског савеза – NAMSА уништавање противпешадијских мина на територији бивше државе заједнице. Од укупног броја противпешадијских мина 1.393.313 се налазило у Војсци СЦГ, а 11.506 преузето је из Министарства унутрашњих послова Републике Србије. На територији Црне Горе налазило се 199.387 мина и све су уништене у Крагујевцу.

Сходно Отавској конвенцији и договору са агенцијом NAMSА, за потребе система одбране Републике Србије за обуку састава ангажованих у мировним мисијама и тестирања заштитне опреме и миноистраживача, задржано је 5.565 мина, од чега 5.104 у Војсци, а 461 у МУП-у Републике Србије.

Донације за реализацију комплетног пројекта Министарства одбране СЦГ и NAMSА дало је једанаест земаља. Водећи донатори били су Канада и Аустрија са по 500.000 евра, док су у реализацији уговора вредног 1.350.343,31 евра учествовале и Бугарска, Чешка, Мађарска, Ирска, Норвешка, Холандија, Шведска, Швајцарска и Шпанија.

земаља активних у овој области и потенцијалних донатора, те међународних владиних и невладиних организација. Циљ је да земље жртве касетне муниције први пут организовано изнесу тешкоће са којим се суочавају, да се усвоје одговарајуће препоруке и затражи помоћ међународне заједнице за отклањање овог озбиљног хуманитарног проблема – нагласио је Ђорђевић.

На предлог Министарства спољних послова, Влада Републике Србије донела је одлуку да се конференција одржи од 2. до 4. октобра. Она ће представљати важан допринос даљој разradi међународно правног документа о забрани касетне муниције, о чему ће се детаљније разговарати на сличном скупу у Бечу, почетком децембра 2007. године.

– Наступ наше земље на спољнополитичком плану треба да прате и одговарајуће мере на унутрашњем. Пожељно је да до конференције наша земља ратификује међународни „Протокол В“, који се односи на експлозивне остатке из рата, односно на одбачена и неексплодирана убојна средства, у које спада и касетна муниција. Такође, било би добро да једнострано прогласимо мораторијум на употребу тог крајње нехуманог оружја, као што су то већ учиниле поједине европске земље – рекао је Ђорђевић.

Он је подсетио да се делегација Републике Србије, на Трећој прегледној конференцији Конвенције о неким врстама конвенционалног односно нехуманог оружја, одржаној

Амбасадор Бранислав Ђорђевић

Пиротехничари Одсека за неексплодирана убојна средства Управе за одбрану Републике Србије за првих седам месеци ове године уништили су 1.708 комада „уснулих убица“ – од артиљеријских граната из балканских ратова све до касетних и авио-бомби из агресије НАТОа 1999. године.

Уништено је осам авионских бомби и 48 касетних бомбица, 800 ручних бомби, 170 артиљеријских пројектила, те 511 комада противавионске муниције.

од 7. до 17. новембра 2006. у Женеви, на иницијативу Норвешке придружила Изјави групе земаља, којом се земље света позивају да усвоје споразум о забрани употребе касетне муниције у срединама са концентрацијом цивилног становништва, али и о уништавању касетне муниције која представља озбиљан хуманитарни ризик.

Такође, на Конференцији о касетној муницији, одржаној у Ослу 22. и 23. фебруара 2007, коју је организовала Норвешка, делегација Србије придружила се новој Изјави групе земаља, у којој се изражава решеност да се усвоји међународноправно обавезујући инструмент којим би се забранили коришћење, производња и складиштење касетне муниције.

– Имали смо и запажено учешће на међународној конференцији о касетној муницији која је одржана у Лими од 23. до 25. маја. Она је својеврстан наставак конференције са почетка године у Ослу. У Лими је први пут сачињен нацрт документа који је дао оквир будуће конвенције о забрани коришћења, производње и складиштење касетне муниције која изазива повреде код цивила – нагласио је Ђорђевић.

Конференцију је као гост, у име невладине организације „Коалиција против касетне муниције“, отворио некадашњи пиротехничар наше војске Бранислав Капетановић, који је тешко настрадао 2000. године, покушавајући да демонтира касетну бомбу на аеродрому Дубиње на Пештеру.

– Изјавама из Женеви и Осла, учешћем на конференцији у Лими и посебно организовањем конференције у Београду, којима се, поред педесетак земаља, придружио и знатан број утицајних међународних владиних и невладиних организација, али и мобилисањем наших надлежних ресора и институција које се баве тим проблемима, Република Србија укључила се у мултилатерални процес, који ће по окончању преговора, крајем 2008. године, донети или потпуну забрану касетне муниције или веома строго ограничење њене производње, развоја, трансфера и употребе – закључио је Ђорђевић.

■ АГЕНЦИЈА ЗА РЕКОНСТРУКЦИЈУ

Драган Лалић из Европске агенције за реконструкцију (EAR) каже да је Европска унија путем Агенције планирала да са два и по милиона евра финансира истраживање и претрагу Дунава и Саве, како би се утврдиле локације за чишћење од неексплодираних убојних средстава и технички надзор над тим радовима.

Драган Лалић

– Европска унија, у оквиру опредељења да је економски развој кључни елемент њене политике у региону западног Балкана, отворила је 2001. године један од центара Европске агенције за реконструкцију и у Београду, поред већ постојећих у Подгорици, Скопљу и Приштини – каже Лалић.

Он је објаснио да Агенција у Београду има годишњи буџет од око 150 милиона евра, тако да је за протеклих шест година у Србији као по-

моћ у различитим секторима утрошено око милијарду евра. Сва помоћ је у виду донација.

Агенција ради на програмима у различитим областима – пољопривреде, саобраћаја, правосуђа, екологије, државне управе, локалне самоуправе, здравства и предузетништва.

– У оквиру буџета за 2005. годину један од пројеката EAR у области инфраструктуре и транспорта био је и чишћење Дунава и Саве од неексплодираних убојних средстава заосталих из агресије НАТО на СРЈ – рекао је Лалић и додао да је EAR ангажована и на финансирању истраживања и претраге пловних путева ради утврђивања локација за чишћење и технички надзор над радовима.

– Расписани су тендери за оба пројекта – један за испитивање, а други за надзор, који су из техничких разлога поништени. Очекујемо да до краја године тендери поново буду расписани, а да се послови уговоре до маја наредне године. У зависности од резултата истраживања, расписаће се и тендер за радове чија ће вредност накнадно бити утврђена. Тендер неће финансирати EAR, јер она тренутно финансира само истраживање и надзор над истраживањима – истиче Лалић.

На основу претходних сазнања планирано је финансирање чишћења шест локација на Дунаву и три на Сави – две локације на Дунаву код Новог Сада налазе се узводно од моста „Слобода“ и низводно од Жежељевог моста, лука и рафинерија у Панчеву, дно и терен око далековода Ритопек–Иваново, мост Смедерево–Ковин и лука Прахово. На Сави су то лука Шабац и две локације код Обреновца (код термоелектране и код Остружнице – Прва искра).

Вредност радова износи око два и по милиона евра, плус 10 одсто суме за надзор извођача који буде изабран на тендеру. У припреми ових пројеката EAR је сарађивала са Центром за разминурање.

Лалић је додао да у зависности од потреба и средстава постоји могућност да се истраже и локације на Дунаву у области моста Ердут–Богојево и моста код Бачке Паланке, те код села Јаме на на Сави.

Поред неексплодираних убојних средстава заосталих из 1999. године, пловидбу на Дунаву, посебно код ниских водостаја, ометају и угрожавају и бродови које је крајем Другог светског рата немачка војска у повлачењу потопила код Прахова. Реч је о 50 до 80 пловних објеката.

– Према студији коју је финансирала EAR постоји потреба за вађењем само 10 до 12 бродова који потенцијално озбиљно угрожавају пловидбу. Вредност радова је око 12 милиона евра. Тендерска документација је припремљена али је сада рано да се говори о томе ко ће то да финансира – нагласио је Лалић и напоменуо да то сигурно неће бити EAR, јер јој следеће године истиче мандат у Србији.

Лалић је указао да ће послови који се не заврше до тог периода бити пренети на програм IPA, који ће водити Делегација Европске комисије у Србији. То је такође програм ЕУ али за финансирања земаља у претпријемном периоду (које нису потписале споразум о придруживању са ЕУ) као што је Србија. Имаће исти буџет као Европска агенција за реконструкцију. ■

Новица АНДРИЋ

